

**CUMHURİYETİN 10. YILINDA TAŞPINAR DERGİSİNDE YAYIMLANAN
MANİLERİN FOLKLOR VE İDEOLOJİ EKSENİNDE BİR DEĞERLENDİRMESİ**

Dr.Öğr. Üye. İbrahim ÖZKAN*

ÖZ

Folklor ve ideoloji arasındaki ilişki 19. yüzyıl Avrupası'ndaki gelişmelerle ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda ise bu ilişkinin niteliği değişmiş, folklor realpolitik amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır. Avrupa'da olduğu gibi ülkemizde de folklor, özellikle Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde milli kimliğin oluşturulmasında aracı olmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru başlayan Türk kimliğinin oluşturulma çabası cumhuriyetin ilanı ile birlikte daha da hız kazanmış milli kimliğin inşası için özellikle Türk Ocakları bünyesinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1932 yılında yönetimdeki irade bu çalışmaların devletin gözetiminde kurulan halkevleri aracılığıyla yapılmasına karar verir ve bu tarihte kurulan halkevleri şubeleri aracılığıyla ve daha sonra açılan halk odalarıyla yurdun her tarafında faaliyet göstermeye başlanır. Halkevlerinin asıl amacı yeni Türk ulusal kimliğini ve kültürünü, Cumhuriyetin getirdiği sosyal ve kültürel değerleri köylere kadar yaygınlaştırmaktır. Bu amacın gerçekleşmesi için de halkevleri, devrin ideolojik anlayışına uygun dergiler de çıkarmıştır. Bu anlamda 1932'de Afyon'da açılan Halkevi de Taşpınar adlı bir dergi çıkarmıştır. Dergi, bir devrin ideolojisini yansıması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Bu çalışma kapsamında belirtilen dergide cumhuriyetin 10. yılı için söylenmiş 15 adet mani folklor-ideoloji ekseninde değerlendirilmiştir. İncelenen bu maniler yeni bir ulus kurma inşasında folklorun araçsallaştırılmasını gösteren bir örnek oluşturmaktadır. Manilerde yer alan ideolojik söylemler dönemin ideolojik anlayışı çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmiş ayrıca bir kimlik ideolojisi olarak milliyetçilik bağlamında üretilen bu tür ürünlerin halk bilimi ürünleri içerisindeki varlığı irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Folklor, İdeoloji, Mani, Halkevi, Cumhuriyet, Taşpınar

**AN ASSESSMENT OF MÂNİS PUBLISHED IN TAŞPINAR JOURNAL IN THE 10TH
ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC FROM THE PERSPECTIVE OF FOLKLORE
AND IDEOLOGY**

ABSTRACT

Interaction between folklore and ideology is dated back to the transformations in the 19th century in Europe. The characteristics of this interaction changed in the 20th century, and folklore converted into a tool for realpolitik purposes. In Turkey, folklore was used as an instrument to shape the national identity during the establishment of the new republic as it was used in Europe. Endeavors at the end of the 19th century to create Turkish identity gained impulse with the proclamation of the republic. After a nation-state was established, the People's Houses performed various projects to help building a national identity. However, the government decided to introduce People's Houses to handle related plans under the supervision of the state in 1932. The People's Houses began their activities with the help of their branches, and later People's Associations across Turkey. Their primary purpose was to expand social and cultural values brought by the republic to even the small villages. People's Houses further published journals whose editorial policies are compatible with the ideological perception of the period. The People's House inaugurated in Afyon in 1932 also published a journal named "Taşpınar." The journal holds specific meaning as it reflected the prevailing ideology of the period. In this context, this study aims to scrutinize 15 Turkish mâni composed for the Republic's 10th anniversary from the perspective of folklore-ideology axis. These folklore products are illustrations of how folklore can be instrumentalized to create a new national identity. Ideological discourse in these folklore products is assessed from the viewpoint of the

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ibr_oz@yahoo.com, Orcid No: 0000-0001-9403-2545

ideological perception of the period. The study also examines the position of these kinds of products constructed in the context of nationalism as an identity ideology among other folklore products.

Keywords: Folklore, Ideology, Mâni, People's Houses, Republic, Taşpınar

Giriş

Romantik milliyetçilikle başlayan folklor ideoloji ilişkisi 20. yüzyılda folklorun "realpolitik" amaçlar için kullanılmasına kadar uzanmıştı. Folklor, Avrupa'da milli kimliğin araştırılmasına, "halk ruhu"nun keşfedilmesine kaynaklık etmişti. Benzer durum 19. yüzyıl Osmanlısı için de geçerlidir. 19. yüzyılın sonlarına doğru başlayan Türk kimliğini oluşturma çabaları cumhuriyetin ilanıyla birlikte daha da hız kazanmıştı.

Osmanlı'da filizlenmeye başlayan Türkçülük düşüncesi, II. Meşrutiyetle birlikte görece dernekleşme özgürlüğü ortamında kurulan Türkçü milliyetçi ideolojiyi savunan dernekler aracılığıyla toplumda karşılık bulmaya başladı. 1912'de kurulan Türk Ocakları ulus-devlete geçişte ve Türk kimliğinin oluşmasında çok etkili bir rol oynadı. Türk Ocakları, cumhuriyetin ilanından sonra kendini feshettiği 1931'e kadar bu çalışmalarını sürdürdü (Üstel 2008:263). 1932'de kurulan halkevleri ise, bu görevi Türk Ocakları'ndan sonra devam ettiren kurumsal merkezler haline geldi.

Cumhuriyetin ilk yıllarında folklorla artan ilgi cumhuriyeti ilan eden kadrolarla folklorun yollarını zaman zaman keşiştirdi. Halkevleri de bu kesişmenin kurumsal bir adresi olmuştur. Halkevleri ve daha sonra kurulan halk odaları cumhuriyetle beraber hız kazanan toplumsal değişim ve dönüşümü yurdun en ücra köşesine kadar götürme amacı taşımıştır. Halkevleri, aydın-halk, halk-aydın etkileşiminin sağlandığı aracı bir kurumdu. Bu etkileşim halkevlerinin bünyesinde bulunan kollar (şubeler) vasıtasıyla gerçekleştiriliyordu. Etkileşimin bir başka yolu da halkevlerinin çıkardıkları dergilerdi (Şakiroğlu 1996:131vd.). Çıkarılan dergiler cumhuriyetin getirdiği yeniliklerin geniş kitlelere ulaşmasına aracılık ediyordu. Aynı zamanda bu dergiler halk kültürüne ait unsurlara da sayfalarında yer veriyordu.

Halkevlerinin kuruluşu gibi yayın organları da devrin ideolojik bakış açısına göre yapılandırılmıştı. Konuyla ilgili olarak Güz (2001:85); "Halkevleri Tek Parti'nin görüşlerini halka anlatacaktı. Partiyle devlet birlikte çalıştığına göre bu dergilerin amacı aynı zamanda devletin ve devlet yöneticilerinin görüş ve ideallerini halka anlatmaktır" diyerek halkevlerinin yayın organlarının işlevine dikkat çeker. Afyon Halkevi'nin yayın organı olan Taşpınar dergisinin yayın politikası da bu doğrultuda devrin ideolojik tavrına uygunluk göstermektedir. Taşpınar dergisinde cumhuriyetin 10. yılı münasebetiyle Yazıcı tarafından üretilen manilerde devrin hâkim ideolojik anlayışı dile getirilmiştir. Bu örnekten yola çıkarak folklor ideoloji ilişkisinin ele alındığı bu çalışmanın ilk bölümünde Afyon Halkevi'nin açılışı ve yayın organı Taşpınar dergisi üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde, Taşpınar dergisindeki cumhuriyetin 10. yılı dolayısıyla üretilmiş on beş mani ideolojik folklor kuramı çerçevesinde incelenecektir. İncelemenin sonuç kısmında; ulus, devlet, milliyetçilik ve folklor arasındaki ilişki ele alınacaktır.

1. Afyon Halkevi ve Yayın Organı Taşpınar Dergisi

Afyon Halkevi, 19 Şubat 1932'de ülke çapında ilk açılan 14 Halkevinden biridir. Afyon dışında aynı gün açılan diğer Halkevleri; Ankara, Samsun, Eskişehir, Diyarbakır, İzmir, Konya, Denizli, Van, Aydın, Çanakkale, Bursa, İstanbul ve Adana Halkevleridir (Çeçen 1990: 117). Afyon Halkevi de diğer 13 Halkeviyle birlikte kapatılan Türk Ocağı

binasında, Ankara'dan radyo aracılığıyla yapılan açılış töreniyle faaliyetine başlamıştır (Şahin 2004: 29).

Afyon Halkevi, Halkevi talimatnamesine uygun olarak bütün şubeleriyle faaliyete başladıktan sonra, halkın eğitim, kültür, sanat, ziraat gibi alanlarda gelişmesi için çalışmıştır. Tiyatro gösterileri, köy gezileri, sağlık taramaları, hasta ve fakir halka ve öğrencilere yardım, tarımla ilgili bilgilendirme toplantıları, bölgedeki tarihi eserlerin toplanıp müzeye konulması, gençleri zararlı alışkanlıklardan koruyup spora yönlendirmek gibi çok önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir (Demirdelen; Ortak 2006:253).

Demokrat Parti'nin 11 Ağustos 1951 tarihinde Halkevlerini kapatmasıyla Afyon Halkevi de faaliyetlerine son vermiştir. Aynı tarihlerde Afyon Halkevi binası da hazineye devredilmiştir (Şahin 2004:155-158).

Afyon Halkevi'nin yayın organı Taşpınar Dergisi'dir. Taşpınar Dergisi, adını şehrin su ihtiyacını karşılayan Taşpınar suyundan alır. Dergi, Afyon Halkevi adına 19 Birinci Teşrin 1932 tarihinde yayınlanan ilk sayısı ile yayın hayatına başlamıştır. Son dönemlerini bir yana bırakırsak dergi, Afyon Halkevi Edebiyat Şubesi tarafından her ayın on dokuzunda yayınlanmıştır. Afyon'un kültür hayatında çok önemli bir yer edinmiş olan Taşpınar Dergisi 23 Nisan 1950 tarihinde çıkan 161. sayısı ile birlikte yayın hayatına son vermiştir. 23 Nisan 1950'den sonra yirmi sayı daha çıkarılmıştır. Günümüzde ise, Afyonkarahisar Belediyesi tarafından ara ara Taşpınar adıyla çıkarılmaktadır (Kılınç 2019: 44-48).

".....kitleleri cumhuriyetin fikirlerine alıştırmak gibi tatbiki bir amaç güden yeni rejimin" (Karpaz 1963:5) kurumları olarak tasarlanan halkevlerinin çıkardığı dergiler de bu amaçlara uygun bir yayın politikası izlemişlerdir. Taşpınar dergisi 161 sayılı yayın hayatı boyunca pek çok konuya yer vermiştir. Halkbilim alanında on dört alt başlık (Atasözü, Vecize, Türkü, Bilmece, Ninni, Mani, Fıkra, Efsane, Halk İnanışları, Halk Hekimliği, Halk Mimarisi,-Kitabeler, Düşün, Halk Şairleri, Saz şairleri-Saz şiirleri) altında hem derleme hem de çeşitli değerlendirme yazıları yer almaktadır. Edebiyat alanında yirmi dört başlık, cumhuriyet ve inkılaplar alanında altı alt başlık, tarih alanında genel tarih ve yöre tarihi olmak üzere iki alt başlık ve diğer konulara ait dört alt başlıkla dergi, yayın hayatını sonlandırıcaya kadar okuyucusuyla buluşmuştur (Kılınç 2019:43; Şahin 2004:52 vd.).

Halkevlerini, fikri temelleri Herder ve Fichte gibi Alman düşünürlerine kadar giden kültürel milliyetçilik anlayışının ülkemizdeki pratiği olarak görmek mümkündür. Herder; "milletin ayırt edici bir dil, kültür ve halk ruhu tarafından şekillendiğini öne sürmüştür. Buna göre, kültürel milliyetçilik insan topluluklarının ya da milletlerinin sahip oldukları özellikleri ve nitelikleri kültüre bağlayan belli bir költürcülük formuna dayanır" (Cevizci 2013: 1104) görüşündedir. Topluma biçim (form) verme, dönemin politik ve siyasi şartları gereği Halkevlerine verilmiştir. Ayrıca özünde Türk halk kültürüne dayanan ulusal bir költür inşa etme, kitlelere Cumhuriyetçi ilkeleri öğretme, cehaletin kökünü kurutma ve halkın yaşam standartlarını arttırmak için teknikler bulma gibi görevlerle de yükümlüydü, yani halkevlerinin hem siyasi hem de kültürel amaçları vardı. Kültürel amaç, başka bir deyişle halk költürüne ve otantik Türk hayat tarzına dayalı ulusal költürün kurulmasıydı (Karpaz 1974: 69). Bu anlamda halkevleri, Anadolu'da yeni bir kolektif kimlik yaratmanın aracı olarak görülmüştür. Heyecanlı, küçük bir seçkinler grubunu şehirlere ve kasabalara dağıtmak, yerel geleneklerle ilgilenmek ve çok sayıda

dergi ve kültürel gösteri aracılığıyla bilgi/haber dağıtım ağı oluşturmak, başka bir deyişle ulusal politikayı yerel araçlarla yaymak amaçlanmıştır (Georgeon 2006:20).

2. İdeolojiyi Manilere Söyletmek

Sanatın gücü iktidarları hem cezbetmiş hem de zaman zaman korkutmuştur. Anlatının gücünden korkan erk sahipleri kimi zaman bu gücü kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemişler hatta bunu teşvik de etmişlerdir. Kimi zamansa bu gücü yasaklamanın yollarını aramışlardır. Teşvikle yasaklama arasındaki bu iki uç noktadaki ilişkide anlatının gücünün yönünü, sınırlarını, etkisini belirleyen hep erki elinde tutan yapı olmuştur. Dolayısıyla sanat ile iktidar arasındaki ilişki günümüze kadar hep tartışılmalıdır. Sanatla iktidar arasındaki ilişki iç içe girmiş sınırlarını ayırmanın zor olduğu girift bir ilişkidir.

Cumhuriyetle birlikte; “Ulusal öncesi devletten ulus-devlete” geçişte yeni bir ulus ve yeni bir kimlik inşa etme iradesini ortaya koyan devletin kurucu ve yönetici kadrosu da sanatın gücünden faydalanmak istemiştir. Yönetici sınıf, bunun için bazen yazılı edebiyatın bazen de sözlü edebiyatın kimi türlerini ideolojilerinin geniş halk kitlelerine ulaşmasında iletişimin bir aracı olarak kullanmışlardır. Buna örnek olarak; halk kitaplarını modernleştirme çabalarını (Öztürk 2006: 47-72),Gölge oyunu Karagöz’ün ulus-devlet ideolojisi doğrultusunda dönüştürülme girişimlerini (Çıkla 2007: 61-67; Sayak, Özdemir 2018: 398-406),Karagöz’de “halkın ruhu”nu arama çabalarını (Batur 2013: 139-161), Kadro Dergisi etrafında yapılan çalışmaları (Balaban 2017: 617-627), sayabiliriz. Burada ele aldığımız ve inceleme konusu olan maniler de bu anlayışın ürünüdürler.

Söyleyiş kolaylığı ve yaygınlığı gibi nedenlerle maniler sözlü kültürümüzün en yaygın türlerinden biridir. Türk kültürüne baktığımızda insanın, doğumdan ölüme hayatın hemen her safhasında şiirlerle yaşadığı görülür. Ninnilerle büyüyen çocuk, tekerlemelerle oynar; türkülerle gençliğini yaşar ve nihayet ölüm geldiğinde ardından ağıtlar söylenerek toprağa verilir. Bu şiirler içerisinde manilerin önemi büyüktür (Şimşek 2015:68). Bilindiği gibi maniler anonim halk şiirinin en küçük nazım biçimidir. Genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Elçin (1997:324) maniyi; “düğünlerde, kadın topluluklarında, iş yerlerinde, tarlalarda vb. yerlerde söylenen, umumiyetle hece vezninin 7 veya 8’lisi ile meydana getirilen 4 mısralık manzumeler” olarak tanımlar. Elçin’in bu tanımında manilerin icra ortamlarına dikkat çekilmektedir. Kaya (1999:10); “az sözlerle çok anlamların ifade edildiği, sevda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş, yedi heceli, müstakil dörtlüklü anonim şiirlere mani denir” der. Halk şiirinin en küçük nazım biçimi olan mâni, yedi heceli dört dizeden oluşur. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeler uyaklı, üçüncü dize serbesttir, uyak düzeni harflerle a a x a şeklinde gösterilir. Birinci ve üçüncü dizeleri serbest, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı maniler de vardır (Dilçin 1983: 279). Şimşek (2015: 64) maniyi; “başta sevda ve ayrılık olmak üzere, insanoğlunun, acı-tatlı her türlü duygusunu konu alan, az sözle çok anlamın ifade edildiği, genellikle 7 heceli (4+3 şeklinde duraklı) olup, aaxa şeklinde kafiyeli müstakil (diğer manilerden bağımsız) dörtlülüklerdir” şeklinde tanımlamaktadır.

Taşpınar dergisinde tespit edilen maniler “eski şekil, yeni konu” nitelemesine uygunluk göstermektedir. Derginin Birinci Teşrin (Ekim) 1933 tarihli sayısında, “Cümhuriyete Maniler” başlığı altında on beş adet maniye yer verilmiştir. Yazıcı tarafından üretilen manilerde Cumhuriyetin 10 yıllık süre içinde yaptığı birtakım devrimlerden söz edilmiş, Cumhuriyet övülmüştür. Yazıcı, seçkinden öğrendiğini halka halkın anlayabileceği şekilde ve yabancısı olmadığı bir biçim ve üslupla aktarmıştır.

Manilerin sonunda Yazıcı adı geçmektedir. Ancak “Yazıcı”nın kim olduğu hakkında bir bilgi yoktur. Yazıcı; bu manilerin üreticisi mi yoksa başkası tarafından üretilmiş bu manileri duyup yazıya geçireni mi belli değildir.¹

1	2
Ter yiğitin kârıdır	Terim gibi ter m’ola?
Ermış başak sarıdır	Yurdum gibi yer m’ola?
Cumhuriyet güneşi,	Varın bakın Gazi’mden
Doğan günden arıdır.	Daha üstün er m’ola?
3	4
Cihana nazar oldu	Yaylalar serin olur
Kalemim yazar oldu	Şifası derin olur
Ankara yüz düvele	Ankara’yı görenin
Dostluktan pazar oldu.	Gözleri şirin olur.
5	6
Bahçede nar açıldı	On bin yıllık hızım var
Yar güldü yar açıldı	Tarih adlı kızım var.
Düşmanı yere çektik,	On bin yıl evvelinden
Dumlupınar açıldı.	Benim ay yıldızım var.
7	8
Yazı yazarım soldan	Güzellerden ecem var
Kazancım iki koldan	Ak gün gecem var
Hem dili, hem yazıyı	Mahbusluktan kurtuldum
Öğrendim kısa yoldan.	Ne çarsaf, ne peçem var.
9	10
Gül gayri talihim gül	Sivas’tan selâm gelir

¹Bu çalışmada ele aldığımız ve Taşpınar dergisinde 1933 yılında “Yazıcı” adıyla yer verilen 15 maniden 3 tanesi (1, 2 ve 15. mani) Saim Sakaoğlu ve Zekeriya Karadavut tarafından yayına hazırlanan Âşıkların Diliyle Cumhuriyet (1998, s.226) adlı çalışmada da yer almaktadır. Tek bir dizedeki “Yurdum gibi yer m’ola?” /“Yurdum gibi var m’ola?” “yer/var” varyantlaşması dışında diğer dizeler aynı şekildedir. Maniler, Sakaoğlu-Karadavut tarafından hazırlanan çalışmada YAZICI (?) Cumhuriyete Maniler başlığı ile yer almaktadır. Çalışmada bu manilerin nereden alındığına dair bir kaynak gösterilmemiştir. Ayrıca “Âşıkların Doğum Yerlerine Göre” hazırlanan dizinde; “Üç manisine yer verilen Yazıcı’nın kim olduğu bilinemediği için yukarıya alınamamıştır” notu düşülmüştür (s.290). Yine “Âşıkların Doğum Tarihlerine Göre” hazırlanan dizinde Yazıcı’nın doğum tarihi ile kim olduğunun belirlenemediği bilgisine yer verilmiştir (s.293). Taşpınar’ın diğer sayılarında “Yazıcı” adı geçmemektedir. Yazıcı’nın kim olduğuna dair biz de herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Kül oldu fesle püskül
Sarıklar çözüldünce
Gün gördü başlarda gül.

11

Ay doğdu teker oldu
Gönlümü çeker oldu
Uşak'la Eskişehir
Şerbetle şeker oldu.

13

El yayan ben atlıyım
Ben Sakarya adlıyım
Yol verin hey bulutlar,
Çelikten kanatlıyım,

15

Yüz yılları aşasın
Dünyalara taşasın
On yılı yaşayanlar,
Yüz yılı da yaşasın.

Manilerin içerikleri görüldüğü üzere yeni kurulan Cumhuriyet ve onun 10 yıllık süreçte yaptıkları, Cumhuriyetin kurucusuna övgü, Kurtuluş Savaşı'na göndermeler, tarih ve yurt kavramları gibi konulardan oluşmaktadır.

“On bin yıllık hızım var
Tarih adlı kızım var.
On bin yıl evvelinden
Benim ay yıldızım var.”

Bu dörtlüğe devrin tarih anlayışı söylettirilmişdir. İdeolojik bir yaklaşımla ele alınan ve toplumun hafızasına yerleştirilmek istenen bu tarih anlayışı ulusal kimliğin oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir. Halkevleri 1930-1945 arasındaki reformları kapsayan dönemin kurumlarından (Karpaz 2011:21). Bu dönem; Türk tarih tezinin şekillendiği, devlet düzeyinde de büyük milliyetçi tezlerin geliştirildiği ve Mustafa Kemal'in bu konuyla bizzat ilgilendiği bir dönemdir. Bu dönemde Türklerin Anadolu'daki tarihsel köklerinin Anadolu'nun eski sakinlerine kadar götürüldüğü tezler geliştirilmişti (Georgeon 2006:20).

Dörtlükte Türk tarihi on bin yıllık bir geçmişe götürülmektedir. Ancak dörtlükte ifadesini bulan bu tarih anlayışına ulaşmak uzun bir sürecin sonucudur. Manideki bu anlayışı daha iyi kavramak için bu noktaya nasıl gelindiğini irdelemekte yarar vardır.

Mektup da kelâm gelir
Samsun'dan tren ile
Gözleri elâm gelir.

12

Su altında gezerim
Yat kokuyu sezerim
Yurduma göz koyanın
Kara bağrın ezerim.

14

İşte oldu dileğin.
Helal olsun emeğin
Emdiğin ak süt gibi..
Analar allar! geçin. (giyin)

Ulusal hareketlerin köken arayışlarının temelinde arkeoloji, dilbilim ve tarihe rastlanır. Osmanlı dönemindeki ulusal uyanışın temelinde de özellikle Batı'daki Türkoloji çalışmaları etkisi büyüktür.

Türkoloji'deki çalışmalar, özellikle de Orhun Yazıtları'nın çözülmesi, Türklerin tarihinin İslam öncesi dönemini ortaya koyması açısından önemli bir sonuca yol açmıştı. Bu çalışmalar tarihin akışında İslam'ın diğerlerinden farklı olmayan bir gelenek ya da bir dönem olarak görülmesini sağlamıştı. Bu açıdan bakıldığında, Türkoloji'nin, Türklüğü İslam'dan ayırmak ve Türklerin geçmişine yönelik tarihsel bakışı "laikleştirmek" konusuna katkısı büyük olmuştur (Georgeon 2006:3). Çünkü Osmanlı tarih yazıcılığı iki olgu üzerinde yükselmişti. Bunlardan birincisi, Hazreti Muhammet'in üstlendiği rol, ikincisi de, Osmanlı Hanedanı'nın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ortaya çıkışıyla ilgilidir. İslam'ı kabul eden uluslar arasında hiçbiri, kendi ayrı özdeşliğini İslam ümmeti içinde eritmekte Türklerden daha ileri gitmemişti (Lewis 1993:327). Türklerin İslam öncesi tarihine ise hiç ilgi gösterilmemiştir. Bir başka deyişle Türklerin İslamiyet öncesi geçmişi, Asya'daki kökenleri ve oradan göç edişleri kolektif bellekten silinmiş, unutulmuştu (Georgeon 1996:9). Yukarıdaki dörtlükte ifade edilen tarih anlayışı Avrupa'da ortaya çıkan romantik milliyetçilik anlayışının Osmanlı'da ve cumhuriyetteki yansımasıdır. Öte yandan geçmişi "on bin yıllık" tarihlendirme Avrupa'da milliyetçilik akımının ortaya çıkışındaki saiklerden biri olan kültürel kökler anlayışına da uygunluk göstermektedir. Ulus-devlet ortaya yeni çıkmış bir olgu olmakla birlikte; ulus-devlet "yeni" ve aynı zamanda "tarihsel" olarak kabul edilir. Çünkü siyasal olarak temsil ettikleri ulusun ezeli bir geçmişten kaynaklandığına ve daha da önemlisi sınırsız bir geleceğe doğru kesintisizce ilerlediğine inanılır (Anderson 2015:25). Dörtlük, o yılların hem Türk tarih tezine hem de milliyetçiliğin kökenleri arasında yer alan kültürel kökler anlayışına uygun bir söyleme sahiptir.

Aşağıdaki manilerde, zamanın ruhuna uygun olarak "yurt-vatan" fikri ele alınmıştır. Bu fikirlerin Osmanlı'dan cumhuriyete doğru giden tarihsel akışta geçirdiği anlam gelişmesine göz atmak manileri anlamamızı kolaylaştıracaktır.

Terim gibi ter m'ola?	Su altında gezerim
Yurdum gibi yer m'ola?	Yat kokuyu sezerim
Varın bakın Gazi'mden	Yurduma göz koyanın
Daha üstün er m'ola?	Kara bağrın ezerim.

Ulus fikrini tamamlayan unsurlardan biri de belli bir toprak parçasının olmasıdır. Yurt-vatan fikri, milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle Avrupa'da ortaya çıkan ve on dokuzuncu yüzyılda çerçevesi çizilmeye başlanan yeni fikirlerdi. Avrupa'da şekillenmeye başlanan bu yeni fikirler zamanla Osmanlı'ya da ulaşmıştı. Yurt-vatan kelimeleri politik bir anlam kazanmadan önce yaygın anlamıyla "doğum yeri", üzerinde "ikamet edilen yer" gibi çok dar bir anlamda kullanılmıştı. Batı'da da "nacion, patria, tierra" kelimeleri de bugünkü politik anlamlarını 19. yüzyılın ikinci. yarısından itibaren kazanmaya başlamıştı (Hobsbawm 2014:30-31). Osmanlı'da vatan-patrie eşdeğerliğini 1841'de Hançeri'nin Türkçe-Fransızca sözlüğünde görürüz. Sözlük, Batılı anlamda, vatansaver ve vatansaverlik türevlerini Türkçe ve Fransızca örnekleriyle birlikte içine almıştır (Lewis 1993:332). "Soyut ve alışılmamış" bir varlığa bağlılık duygusu Osmanlı yöneticileri için anlaşılması zor bir durumdu.

“Osmanlıların büyük bir imparatorluk olması, tarih bilinçlerini de etkilemiştir; vatan ve millet gibi kavramlara yabancıdırlar. Bu nedenle Batı’da gelişen milliyetçiliği Osmanlı yöneticileri hiçbir zaman anlamadılar. Osmanlı yöneticilerinin çokuluslu bir devlete sahip olmanın getirdiği bir evrensellik anlayışına ve buna uygun kozmopolit ideolojilere daha yatkın olduklarını söyleyebiliriz” (Akçam 2008:54).

Semantik genişleme ile birlikte yurt, “doğum yeri”, üzerinde “ikamet edilen”, ekip biçilen yer olmaktan çıkıp “yükü” bir kavrama dönüşmeye başladı. Artık “vatan” yalnız toprak parçasının tarifi değildir, “ahlaki” bir yük taşıyan bir anlam genişlemesine uğramıştır (Mardin 1992a:90). Son tahlilde siyasal anlamda “Vatan, bir etnik grubun yaşadığı, ortak mitlerin ve tarihsel belleğin kökleştiği coğrafyayı ifade eder. Devlet yahut günümüzdeki anlamıyla ulus-devlet belirli bir mekânda, toprağa bağlı olarak ortaya çıkan siyasal birimdir”(Taştan 2012:7). Artık coğrafya vatanlaşmıştır. Yurt, egemen olunan tüm coğrafyadır. Bu coğrafyaya dışarıdan gelecek her türlü tehdit, taciz ya da işgal girişiminde bulunanların “kara bağı” derhal ezilmelidir.

Gül gayri talihim gül	Güzellerden ecem var
Kül oldu fesle püskül	Ak gün gecem var
Sarıklar çözüldü	Mahbusluktan kurtuldum
Gün gördü başlarda gül.	Ne çarşaf, ne peçem var.

Devrimler çağının belki de en önemli ilkesi, “Bir yenileşme döneminde, yeni olmayan her şey kötüdür” sözüdür (Hobsbawm 2003:80). Fransız Devrimi’yle birlikte dünyaya yayılan düşüncelerin toplumlarda karşılık bulabilmesi için “yeni” hep övülen olmuştur. Devrimler, yaptığı toplumsal düzenlemeler ve yeniliklerle eskiyle olan bağı koparmayı “yeni”yi meşru hale getirmeyi amaçlarlar.

Osmanlı’dan cumhuriyete kadar yenilikçi liderlerin kafasında insanların dış görünümü, caddelerin temizliği, kurumların türü ve niteliği gibi biçimsel değişim unsurları modernleşmeyle eşanlı olarak görülüyordu. Bu nedenle cumhuriyetin ilk yıllarında geçmişin/eskinin simgesi fes tutuculuğun sembolü haline gelmişti ve 1925’te “Şapka Kanunu”yla yasaklanmıştı. Mustafa Kemal bu girişimin gerekçesini, fes; “Milletimizin başında cehil, gaflet ve taassubun ve terakki ve temeddün düşmanlığının alameti farikası gibi telakki” olunuyordu sözleriyle ifade ediyordu (Kasaba 1998:62-63).

Eski zamanlardan beri, giysi ve her şeyden önce başlık, bir insanın dinini ve sosyal statüsünün ayırt edici bir aracıydı. İpek hakkındaki bir yasak dışında İslam hukuku gerçekte hiç bir çeşit giysiyi yasaklamaz; fakat sayısız gelenek Müslümanlardan, görünüşte bile kendilerini kâfirlerden ayırmalarını ve diğer her şeyde olduğu gibi, onların kıyafetini de taklitten kaçınmalarını ister (Lewis 1993:100). Sahlins, giyinme sistemini bir dilin yapısına benzetir: “Bir giyim kuşam sisteminin, sözdizimindekine benzer bir verili kurallar bileşimiyle, kişilerarası ilişkiler ve kültür sistemi içindeki durumlar hakkında, pek çok yargının kurulabileceği önermeler dizisinin geliştirilebileceği” görüşünü ileri sürer (Connerton 1999:54-55). Lewis, “Müslüman toplumu içinde bile, toplumun her katının kendine özel farklı başlığı vardı; ulema, yeniçeri ve kalem mensubunu hayatlarında birbirinden ayırdeden farklı biçimdeki başlıklar, öldükten sonra da mezar taşlarına oyulurdu,” diyerek kıyafetin toplum içindeki katmanlaştırıcı etkisine vurgu yapar (Lewis 1993:101).

Connerton, Devrim dönemine özgü giyiniş biçimlerini yeni *tipik bedensel pratikler* oluşturma girişimi olarak değerlendirir (Connerton 1999:20). Ayrıca Connerton devrim ile kıyafet arasındaki ilişkiyi irdelerken devrimcilerin *ancientregime* (eski düzen) zamanın egemen bedensel davranış pratiklerini reddetmelerinin nedenini, “tutsaklık alışkanlığının, söz konusu tutsak grubun davranışlarına kendilerinin bedensel tavırları yoluyla sokuluyor olduğunu biliyor olmalarıydı,” diye açıklamaktadır (Connerton 1999:21). Kralın idamı ile giysi serbestliğinin sembolik okumasını yapan Connerton bu konuyu; “Kralın idamı törensel bir iptal eylemiydi ve giyimde böylesine serbestlik de karnavalvari bir özgürlüktü,” şeklinde değerlendirmektedir (Connerton 1999:25). Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan bu devrim de bir başlangıç oluşturma çabasıdır. Eşit yurttaş düşüncesini kıyafet aracılığıyla topluma benimsetmenin bir yoluydu. Manilerdeki “Sarıklar çözüldünce/Gün gördü başlarda gül”; “Mahbusluktan kurtuldum/Ne çarşaf, ne peçem var” dizeleri Connerton’un da dile getirdiği gibi karnavalvari bir özgürlüğü ifade etmektedir.²

Yazı yazarım soldan

Kazancım iki koldan

Hem dili, hem yazıyı

Öğrendim kısa yoldan.

Bu dördlük 1928’de ilan edilen Harf Devriminin kazanımlarını ifade etmektedir. Latin esaslı “Türk Alfabesi”nin kabulünden sonra halka yeni harfleri öğretmek için Millet Mektepleri Teşkilatı kuruldu (Tunçay 2009:92). 1932’de kurulan Halkevlerinin en önemli işlevlerinden biri de buldukları yerde açtıkları kurslar ile “yeni yazı”yı halka öğretmekti. Nitekim Afyon Halkevinin 1932-1938 arasında Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi 36 okuma yazma kursu açmış bu kurslara 5128 kişi katılmıştır (Şahin 2004:121). 1927’de Afyon’un merkez nüfusu 23.367 kişidir. Afyon’a bağlı nahiyeye ve köylerde ise 42.613’ü kadın 36.507’si erkek olmak üzere toplam nüfus 79.120’dir (Şahin 2004:53). O yılların şartlarını göz önünde bulundurursak nüfusa oranla 5128 kişiye ulaşılması ve bu kişilerin okur-yazar hale gelmesi dikkate değer bir orandır.

²Yukarıda da bahsedildiği gibi Connerton, Devrim’le ilgili yaptığı değerlendirmede giysi üzerinde de durmuş ve giysiyle ilgili yapılanları karnavalvari bir özgürlük olarak nitelemiştir. Kılık kıyafetle ilgili yukarıdaki manilerin bir benzerine Bulgaristan Türklerinin Sosyalist döneminde sosyalist rejim tarafından üretilmiş “benzeştirmeci” manilerinde de rastlamaktayız. Örnek ve karşılaştırma olması bakımından birkaç dördlüğe yer vermenin uygun olacağını düşünüyoruz:

İpek fistanım var a!	Cuma yanı han oldu
Koltukları pek dar a!	İçlerinde un oldu
Ne korkarsın be yârim	Giymem artık ferace
Şimdi serbestlik var a! (Özkan 2008: 926)	Yolla yârim mantoyu (Özkan 2008:1012)

Aldım yelek örmeğe	Ha itkiye itkiye
Çıktım dünya görmeğe	Fitka yemi yedi ye!
Biz şehre gideceğiz	Bulgarın mantosunu
Mantu fistan giymeye (Özkan 2008: 942)	Türk kızları giydi ye! (Özkan 2008:941)

Harf Devrimi, geçmişle ilişkilerin kopartılması bakımından en etkili devrim olmuştur.

Yazı karakterlerinin, yani alfabenin dinlerle garip bir ilişkisi vardır. Tarihte bir takım halklar, yeni bir dini kabul ettikleri ya da dinlerini koruyarak anadillerini değiştirdikleri durumlarda, o dinin kutsal metinlerini geleneksel ya da edinilmiş dillerine çevirmeye razı olsalar bile, metinlerin yazılı oldukları özgün alfabeyi kullanmaya devam etmişlerdir (Tunçay 2009:93).

Bazı diller dinlerle bitişiktir ve bu bitişiklik onlara kutsallık kazandırır. Anderson, milliyetçiliğin kültürel köklerini incelerken dinsel/kilisenin gerilemesinde kutsal dilin (Latincenin) itibar kaybetmesinin Avrupa'daki etkisini uzun uzun tahlil eder (Anderson 2015:50 vd). Milli kimliğin oluşması ile dil arasında kuvvetli bir bağ vardır. Hobsbawm (2014:83) konu hakkındaki yargısını, "Diller devletlerle birlikte çoğalır; yoksa devletler dillerle birlikte çoğalmaz," sözleri ile dile getirir. Milli benliğin de hızlı bir şekilde oluşturulması okur-yazar oranını artırmak ve okullaşma ile mümkündür. Cumhuriyetin dille ilgili bir başka çalışması da dil devrimi olmuştur.

Üçüncü ve dördüncü manilerde Ankara'ya vurgu yapılmasını Ankara'nın yeni başkent olarak zihinlere kodlanması olarak değerlendirebilir. Beşinci, on birinci ve on üçüncü maniler Milli Mücadele'ye göndermede bulunan manilerdir. Onuncu mani ise Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışını ve Sivas Kongresi'ni dile getirmektedir. On beşinci mani ise cumhuriyetin sonsuzluğa doğru akıp gitmesini temenni etmektedir.

Otuzlu yıllardaki devletin hâkim görüşünü dile getiren maniler propagandist bir söylemin aracı olarak kullanılmışlardır. Aslında bu durum; "bir halkın tarih ve kültürüne politik bir anlam ve değer yükleyen bir kimlik ideolojisi olarak milliyetçilik" (Cevizci 2013:1104) anlayışının bir tezahürüdür.

3. Sonuç

Halkbilgisi ürünlerinin bir özelliği de geleneğe bağlı olmalarıdır. Halkbilgisi ürünleri belli bir geleneksel bağlam içinde yaratılırlar ve içinde doğdukları geleneğe bağlıdırlar (Ekici, 2007:12). Halk bilgisindeki türler/şekiller gelenek içinde biçimlenir ve son şeklini alır. Geleneğe maninin ele aldığı temel konu yukarıda da ifade ettiğimiz gibi aşk ve sevgidir. Aşk ve sevginin dışına çıkıp manide bir ideolojinin söylemini dile getirmek yeni bir olgudur. İncelemeye çalıştığımız bu mani örnekleri, adına gelenek dediğimiz yapının ürettiği ve gelecek nesle de aktarılan manilerden hem "yaratım" hem "icra" hem de "işlev" bakımından farklılık göstermektedir. "Yeni"nin "eski" ile ifade edilmesi yazılı edebiyat için alışık olunmayan bir durum değildir. Burada ise farklı olan sözlü edebiyata ait bir ürünün seçkin tarafından yeniden biçimlendirilmek istenmesidir.

Seçkinin geleneğe "yeni"yi söyletmesi seçkinin biçimle ilgili bir kaygısı mıdır? Yoksa "halk"ın (!) "yeni"yi "eski" biçimle daha iyi anlayacağını düşünmesi midir? Manilerin sonunda meçhul bir Yazıcı (?!) adının olması acaba seçkinin (!) kendini gizleme çabası mıdır? Yoksa tarihçi Hobsbawm tarafından ortaya atılan ve kavramsal açıdan belli sorunları barındıran 'icat edilmiş gelenek' midir? Hobsbawm'ın (2006:17) iddia ettiği gibi bu tür yenilikler, " genellikle üzerinde düşünülmüş ve (sadece tarihsel bakımdan yeni oluşları, yeniliği aklına getirdiğinden) her zaman yenilikçi olan toplumsal mühendislikteki uygulamalara dayanmaktadır."Hobsbawm "icat edilmiş gelenekler"in görece yeni bir tarihsel yenilik olan 'ulus'la, onunla ilintili milliyetçilik, ulus-devlet, ulusal semboller ve tarihler, vb. fenomenlerle yakından alakalı olduğunu ileri sürer. Giddens (2001:125), Hobsbawm'ın "icat edilmiş gelenek" kavramını kısmen olumlu ve

geleneklerin her zaman düşünüldüğü gibi uzun geçmişleri olmadığını ileri sürer. Hobsbawm'ın ileri sürdüğü gibi 'icat edilmiş gelenekler' ulus devletler süreci ile ortaya çıkmış olsa da bu durum ele aldığımız manilerin yaratımını açıklamaya yetmediği kanaatindeyiz.

Fakelore terimini ilk kullanan Dorson (2007:12) "Folklor, hangi şekilde tanımlanırsa tanımlansın sözlü olarak yaşadığını kanıtlaması gerekir," demektedir. Dorson devamla, "Masallar, şarkılar, söylenceler, el sanatları, sonraki nesillere sözlü olarak aktarılır. Yayınlanma onların yayılmasına yardım edebilir; ancak bir masal sadece yayında yaşarsa edebiyat olur, halk ürünü değil," değerlendirmesiyle *fakelore* ile folklor arasındaki farklılığa dikkat çeker. Taşpınar dergisinin sayfalarında kalan bu maniler, halkbilgisi ürünleri örneklenerek benzeşim yoluyla üretilmiş manilerdir. Halkbilgisi ürünleri örneklenerek benzeşim yoluyla yaratılmış bu tür ürünlere benzeştirmeci ürünler diyebiliriz. Bu türden yaratılmış ürünler için tarifleme yoluyla düşüncemizi ifade edecek olursak: Sözlü ortamda bir geleneğe bağlı olarak ortaya çıkan, yayılan, yayılma sırasında varyant ve versiyonları oluşan, belli bir icra töresine sahip, sözlü ortamda tüketilen ürünler örneklenerek **benzeşim** yoluyla çeşitli sebeplerle yazılı olarak yaratılan, tüketilme çevresi olmayan ya da çok sınırlı olan, süreklilik göstermeyen, bir gelenek oluşturabilecek kadar kökleşemeyen, genelde belli bir dönemin özelliklerini içeren ve daha çok belli bir ideolojinin yayılmasını sağlamak amacıyla üretilmiş ürünlerdir. İnceleme konusu olan bu manilerin gelenekte olduğu gibi bir icra ortamı yoktur. Dolayısıyla kolektif belleğe kaydedilip geleceğe aktarıma imkânına da sahip değildir. "Benzeşim" yoluyla yaratılmış bu tür halkbilgisi ürünleri dönemseldir. Gellner, sanayi toplumunu analiz ederken; "Ulusçuluk akımı, siyasal yönetimle kültür arasındaki ilişkinin oldukça kaçınılmaz bir biçimde yeniden köklü bir uyarlamasının dışı vurmuş bir görüntüsüdür" değerlendirmesinde bulunur (Gellner 1992: 72). Gellner'in bu değerlendirmesinden hareketle bu manileri bir toplumun "kendini yeniden üretme" çabası olarak da görmek mümkündür.

Öte yandan sosyo-kültürel değişimler hayatın bir gerçeğidir. Yaşanan değişimler insanın elinden ve dilinden yaratmış olduğu edebiyat ürünlerine de yansır. Üstelik sosyo-kültürel değişimleri zaman içerisinde insanın kendisi gerçekleştirir. İnsanın ürettiği edebiyat eserleri de bu sosyo-kültürel değişikliklere göre ya yeniden ya da yenilenerek yaratılır. Yeniden ya da içerik, yapı, şekil gibi özellikleri yenilenerek yeniden üretilen ürünler toplumda karşılık bulursa varlıklarını devam ettirir. Toplumsal karşılık bulamayıp süreklilik kazanamazlarsa var oluş nedenleri ortadan kalkan bu tür eserlerin varlıkları da anlamsızlaşır. "Yaratma-dönem", "eser-toplum", "toplum-kolektif bellek" şeklinde düşündüğümüz böyle bir döngüde ideolojik olarak üretilen bu tür eserlerin süreklilik kazanamamasında etkili olan hususların irdelenmesinin ayrı bir konu olduğunu düşünüyoruz. Ancak sosyo-kültürel değişimlerin yaşandığı böylesine durumlarda insanın daha önce yarattığı eserleri yeniden biçimlendirmesi ya da böylesi bir dönemde yeni eserlerin ortaya çıkması anlaşılabilir bir durumdur.

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyada yaşanan birtakım tarihi toplumsal gelişmeler Osmanlı aydınlarını, "Türk" olarak yeniden algılamaya götürmüştü. Bu toplumsal ve bireysel tesirler, Türk milliyetçiliği düşüncesinin yönünü de büyük ölçüde belirlemişti. Bundan sonraki gayretler, Türk varlığını güçlendirmeye, yükseltmeye yönelikti. Yapılan çalışmalar nesnel/millî kimliğe yeni unsurlar eklemekten çok, var olanları güçlendirmek ve bazılarını öne çıkarmak içindi (Kösoğlu 2008:2015). Avrupa ulusçuluğu söz konusu olduğunda uzun bir sürece yayılan eski ataların araştırılması, tarihsel ve dilbilimsel tezlerin üretilmesi, folklorun kullanılması uzun bir sürece yayılan

çalışmaları. Avrupa’da uzun bir sürece yayılan bu “özel liste”, Osmanlı ve Osmanlı sonrasında çok kısa sürede toplandı. Türk milliyetçilik tarihinin özgünlüğü de buradadır (Georgeon 2006:X).Kısa sürede toplanan bu “özel liste”nin halka anlatılması gerekliydi. Cumhuriyetin toplumu dönüştüren uygulamalarının toplumun bütün katmanlarına yaygınlaştırılması ulus devletin ortak paydalarının oluşturulmasını gerçekleştirecekti. Bu noktada Ziya Gökalp’ın (2019:199) “Halka Doğru” düşüncesini hatırlamakta yarar vardır. Halktan “harsi bir terbiye” almak ve halka “medeniyet” götürmek için güzidler/seçkinler halka gitmelidirler. Çünkü halk “milli harsın canlı bir müzesi”dir. Güzide de halkın yanında “millileşmelidir.” Ziya Gökalp’ın bu düşünceleri, Türk entelektüel ve siyasal dünyasında derin bir etki bırakmıştır. Toplum içinde uzlaşma düşüncesini dile getiren bu düşünceler, özellikle de Kemalist seçkinleri çok etkilemiştir. Halkevleri gibi bir kurumda ve cumhuriyet döneminde girilen etnografik ve folklorik araştırmalarda bu düşüncelerin yankısını bulmak mümkündür (Georgeon 2006:100). Halkevleri folklorik malzemeler toplamak için halka gitti ama aynı zamanda yayınları aracılığı ile de özümlediği “medeniyeti” halka anlatıyordu. Ele aldığımız maniler bir bakıma böyle bir anlayışın ürünüdürler. Seçkin, “bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirleri” halka endoktrine ediyordu (Eagleton 2005:18).

Başlangıçtaki romantik milliyetçilik ve folklor arasındaki “masumane ve milli gururu harekete geçirici” bu ilişki, 20. yüzyılda realpolitik amaçlar için folklorun ideolojik olarak kullanılmasına evrilmiştir. Ancak o günden bugüne ideoloji kelimesinin anlamının giderek genişlemesi (Eagleton 2005:18), kapsamına çağdan kaynaklı yeni unsurları da ekleyerek yoluna devam etmesi ve toplumların ideoloji karşısında vaziyet alışması (Mardin 1992b:13-14). folklor-ideoloji arasındaki ilişkileri yeniden gözden geçirmemizi zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte “gelenek, gelenek-modernlik, modernlik içinde gelenek, geleneğin değişimi, geleneğin sonu” vb. üzerine yapılan yoğun çalışma ve araştırmalar da halk bilimcilere geleneği okuma noktasında yeni yaklaşımlar sunmaktadır. Ayrıca uzun süredir tartışılan din-ideoloji bağıntısı, ideolojilerin sonu iddiası gibi yeni görüşler, olgular ve farklı bakış açıları; hem “folklor-din-ideoloji” hem de “folklor-ideoloji” ilişkisini yeniden ele almamızı zorunlu kılacak görünmektedir. Geleneğin çerçevesinde kalan metinler toplumsal işlevlerine bağlı olarak varlıklarını sürdürürler. Ancak dönemsel şartlara bağlı olarak ortaya çıkan bu tür ürünlerin incelemeler sırasında kurgu düzlemleri göz önünde tutulmalıdır.

KAYNAKLAR

AKÇAM, Taner, (2008), “Türk Ulusal Kimliği Üzerine Bazı Tezler”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik**, (Ed.Tanıl Bora-Murat Gültekingil), İstanbul: İletişim Yayınları, s.53-62.

ANDERSON, Benedict, (2015), **Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, (Çev. İskender Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları.

Âşıkların Diliyle Cumhuriyet, (1998), (Yay. Haz. Saim Sakaoğlu, Zekeriya Karadavut), Ankara: TDK Yayınları.

BALABAN, Tuğrul. (2017), “Folklor ve İdeoloji “Folklorik Malzemenin Ulus İnşasında Kullanımı Ve Kadro Örnelemi”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, C.6, S.18:s.617-627.

BATUR, Sertan, (2012), “Zıllı Hayal ve “Türk Halk Ruhı”: Sabri Esat Siyavuşgil’in “Halk Psikolojisi”, *Hayal Perdesinde Ulus, Değişim ve Geleneğin İcadı* (Ed. Peri Efe), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.139-161.

CEVİZCİ, Ahmet, (2013), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

CONNERTON, Paul, (1999), *Toplumlar Nasıl Anımsar*, (Çev. Alaeddin Şenel), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

ÇEÇEN, Anıl, (1990), *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

ÇIKLA, Selçuk, (2007), “Türk Edebiyatında Dirijizmin Karagöz Piyesleri Boyutu”, *Milli Folklor*, Yıl 19, S.73:61-67.

DEMİRDELEN, Ceren; ORTAK, Şaban, (2006), “Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak Afyon Halkevi ve Faaliyetleri (Kuruluşundan 1940 Yılına Kadar)” *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt VIII, Sayı:1: s.253-272.

DİLÇİN, Cem, (1983), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.

DORSON, Richard M., (2007), “Folklor ve Fakelore” (Çev.SelcanGürçayır), *Folklorun Sahtesi: Fakelore*, (Yay. Hz. Selcan Gürçayır), Ankara: Geleneksel Yayınları, s.11-22.

EAGLETON, Terry, (2005), *İdeoloji*, (Çeviren: Muttalip Özcan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

EKİCİ, Metin, (2007), *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel Yayınları.

ELÇİN, Şükrü, (1997), *Halk Edebiyatı Araştırmaları I*, Ankara: Akçağ Yayınları.

GELLNER, Ernest, (1992), *Uluslar ve Ulusculuk*, (Çeviren: Büşra ErsanlıBehar ve Günay Göksu Özdoğan), İstanbul: İnsan Yayınları.

GEORGEON, François, (1996), *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*, (Çeviren: Alev Er), Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

GEORGEON, François, (2006), *Osmanlı-Türk Modernleşmesi 1900-1930*, (Çeviren: Ali Berktaş), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

GIDDENS, Anthony, PIERSON, Christopher, (2001), *AnthonyGiddens’la Söyleşiler Modernliği Anlamlandırmak*, (Çeviren: Serhat Uyurkulak ve Murat Sağlam), İstanbul: Alfa Yayınları.

GÜZ, Nurettin, (2001), “Halkevleri Dergilerinin Siyasal ve Kültürel Hayatımızdaki Yeri”, *Prof.Dr. Necmeddin Sefercioğlu Armağanı*, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.83-101.

HOBBSAWM, E. J., (2003), *Devrim Çağı*, (Çeviren: Bahadır Sina Şener), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

HOBBSAWM, Eric, RANGER, Terence, (2006), *Geleneğin İcadı*, (Çeviren: Mehmet Murat Şahin), İstanbul: Agora Kitaplığı.

HOBBSAWN, E.J., (2014), *Milletler ve Milliyetçilik*, (Çeviren: Osman Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KARPAT, Kemal H., (1963), “The People’s Houses in Turkey: Establishment and Growth”, **Middle East Journal**, Vol. 17, No. 1/2 (Winter - Spring), pp. 55-67.

KARPAT, Kemal H., (1974), “The Impact of the People’s Houses on the Development of Communication in Turkey: 1931-1951” **Die Welt des Islams**, New Series, Vol. 15, Issue 1/4: pp. 69-84.

KARPAT, Kemal H., (2011), **Türk Siyasi Tarihi/ Siyasal Sistemin Evrimi**, (Çeviren: Ceren Elitez), İstanbul: Timaş Yayınları.

KASABA, Reşat, (1998), “Eski İle Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm” , **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, (Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 42-87.

KAYA, Doğan, (1999), **Anonim Halk Şiiri**, Ankara: Akçağ Yayınları.

KILINÇ, Hakan, (2019), **1932-1950 Yılları Arası Afyon Halkevi Taşpınar Dergisinin İncelemesi**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

KÖSOĞLU, Nevzat, (2008), “Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Doğuşu ve Özellikleri”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik**, (Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekinil), İstanbul: İletişim Yayınları, s.208-225.

LEWİS, Bernard, (1993), **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, (Çeviren: Metin Kıratlı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

MARDİN, Şerif, (1992a), **İdeoloji**, İstanbul: İletişim Yayınları.

MARDİN, Şerif, (1992b), **Din ve İdeoloji**, İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖZKAN, İbrahim, (2008), **Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir.

ÖZTÜRK, Serdar, (2006), “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Halk Kitaplarını Modernleştirme Çabaları”, **Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, S. 21:ss. 47-72.

SAYAK, Bülent ve ÖZDEMİR, Kadirhan, (2018), “Edebî Temsil Ve İdeoloji Bağlamında Gelenekten Modernliğe Karagöz’ün Değişimi” **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 6, S. 79: s. 398-406

ŞAHİN, Feyza Kurnaz, (2004), **Afyon Halkevi ve Faaliyetleri**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon.

ŞAKİROĞLU, Mahmut H., (1996), “Halkevi Dergileri ve Neşriyatı”, **Kebikeç**, Sayı 3: s.131-142.

ŞİMŞEK, Esmâ, (2015), “Anonim Halk Şiiri İçerisinde Mânilerin Yeri”, **Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi**. S.5:s.59-87.

TAŞPINAR, C. I, S. I, 19 Birinci Teşrin 1932, s. 1.

TAŞTAN, Yahya Kemal, (2012), “Kanonik Topraklardan Ulusal Vatana: Balkan Savaşları ve Türk Ulusçuluğunun Doğuşu”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies**, XI/2: s.1-99.

TUNÇAY, Mete, (2009), “İkna (İnandırma) Yerine Tecebbür (Zorlama)”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 2 Kemalizm**, (Ed.Tanıl Bora-Murat Gültekingil), İstanbul: İletişim Yayınları, s.92-96.

ÜSTEL, Füsun, (2008), “Türk Ocakları”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik**, (Ed.Tanıl Bora-Murat Gültekingil), İstanbul: İletişim Yayınları, s.263-268.

YAZICI, (1933), “Cümhuriyete Maniler”, **Taşpınar**, C.1, S.12: Birinci Teşrin: s.301.

ZİYA GÖKALP, (2019), **Kitaplar 1**, İstanbul: YKY Yayınları.